

Бочковий О. В.

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач навчально-наукової
лабораторії з дослідження
проблем превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

РІВНІСТЬ ПРАВ У ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ: МІФ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

Рівні права (англ. *Equal rights*) — основний принцип людського співіснування, який формує принцип верховенства права з посиланням на більшість конституцій світу.

Разом з тим, чи все так однозначно та чи дійсно права усіх рівні?

Звичайно, що ні. Адже люди за своєю природою не є рівними, а тому й об'єм прав не може бути однаковим. Люди відрізняються фізіологічно, за соціальним статусом, походженням, освітою тощо. Наприклад конкурс на заміщення вакантних посад у підрозділах Національної поліції передбачає певний рівень освіти та відповідний рівень фізичної підготовленості, що потрібно довести на випробуваннях, а тому поліцейським може стати кожен з тих, хто.... Інший приклад, кожен може розпоряджатися своїм майном на власний розсуд, при цьому для оформлення права власності на земельну ділянку потрібно здійснити оплату державних послуг на суму, яка є занадто великою для багатьох осіб, які не мають іншого доходу ніж мінімальна пенсія. Тому виявляється, що у розпорядженні своїм майном рівні в правах ті, хто має необхідну для такого розпорядження суму коштів.

У великому рахунку, кожна «рівність» прав передбачає певні виключення, що не дозволяє говорити про абсолютну рівність. І це нормально та цілком виправдано, адже повної рівності не може бути через особливості співжиття людей. У французького письменника-мораліста Франсуа Ларошфуко (1623—1680) є афоризм: «Моя свобода розмахувати руками закінчується там, де починається ніс сусіда». З часом цей вислів перетворився на початковий принцип обмеження будь-якого права людини: «Моє право закінчується там, де починається право іншого». Можна сказати й так: «Кожному трохи погано, щоб усім було добре», що, власне, є основою побудови будь-якої держави... [1].

Саме баланс прав та їх обмеження і є запорукою успішної та такої, що розвивається країни. Так, ми усі не рівні у своїх можливостях, а отже й у реалізації своїх прав, і це нормально. Проте потрібно забезпечити компенсацію такої нерівності на законодавчому рівні для уникнення будь-

яких зловживань та дискримінацій

Нажаль, та в Україні цей баланс не витриманий. Одним з прикладів дисбалансу є реалізація кримінально-процесуальних приписів. Так, багато норм Кримінального процесуального кодексу України як і норм оперативно-розшукового законодавства цілком суперечать не тільки принципам кримінального процесу, але й логіці. Про яку справедливість може йти мова, коли у особи, яка підозрюється у вчинення кримінального правопорушення, приміром у вбивстві чи заволодінні майном, прав в рази більше ніж у особи, яка потерпіла від таких дій. Так, надання свідку права не свідчити проти своїх близьких виправдано гуманними міркуваннями. Але про який гуманізм може йти мова, коли таке ж право перешкоджати встановленню істини надається підозрюваному і обвинуваченому? Визнання захисту прав і свобод підозрюваного і обвинуваченого пріоритетною метою кримінального процесу виключає захист суспільства і потерпілих від злочинності? [2, с. 59]

Ми згодні, що в цивілізованій правовій державі особистість, її інтереси, права та свободи мають бути найвищою цінністю. Проте, як би ми не звеличували особистість, вона була, є й залишиться часткою суспільства. А отже, інтереси особистості не можуть протиставлятися інтересам суспільства, що ми спостерігаємо сьогодні.

В сучасних реаліях неприпустима невиправдана конкуренція демократії і безпеки особи, суспільства. Як відзначають дослідники, «безпека – складне соціальне явище, що суперечливим чином відображає відносини різних соціальних суб'єктів. Часто одні з них прагнуть забезпечити свою безпеку за рахунок інших або у своїй діяльності не беруть до уваги інтереси інших соціальних груп і їх потребу в безпеці. Мову в такому разі слід вести про своєрідний «соціальний егоїзм», який якщо й був відносно терпимий у попередні епохи, то в епоху наростаючої глобалізації сам починає ставати серйозною загрозою. Звідси необхідність розрізняти загальне, соціально-значуще уявлення про безпеку і уявлення, обумовлене суб'єктивними позиціями, неоднозначними оцінками і перевагами»... Протиставлення безпеки особи і безпеки соціальної безпеці взагалі, як правило, виникає в історично конкретних обставинах, пов'язаних, як не дивно, з відносно стабільними і безпечними періодами розвитку того чи іншого суспільства. Події 11 вересня 2001 року чудово це підтверджують, оскільки до цього дня США достатньо довго не знали серйозних проблем у забезпеченні безпеки, через що в громадській думці цінність безпеки, що сприймається як даність, відсунулася на другий план. Закономірно, що в певний момент уявлення, що безпека перешкоджає свободі особи, змінилося уявленням про безпеку як про необхідну умову свободи» [3, с. 102-105]. Крім того, вузьконаправлена оцінка громадянином своїх прав і свобод, при безперечному їх пріоритеті, але поза інтересами суспільства, неприпустима [4, с. 350-355].

Ми не закликаємо до свавілля. З обережністю треба підходити до вирішення питання про будь-які обмеження прав громадян, коли немає

стовідсоткової впевненості в причетності особи до скоєння злочину і є ризик спричинення їй моральної шкоди чи іншого збитку. Але слід розуміти: невинуватий пересторога може призвести до не розкриття вчиненого злочину, порушення не гіпотетичних, а реальних прав і свобод іншої людини. При цьому повинні пам'ятати про не сліпу «рівність» прав, а баланс таких прав між усіма членами суспільства.

1. Писанська Валентина. Моє право закінчується там, де починається право іншого. URL: <http://www.golos.com.ua/article/86698>.

2. Розовский Б.Г. Уголовный процесс: затянувшееся противостояние Средневековью // Библиотека криминалиста. Научный журнал. № 4 (5). 2012. С. 47-65.

3. Моздаков А.Ю. Социальная безопасность и безопасность личности // Государство и право. 2008. № 6. С. 102–105.

4. Розовский Б.Г. Противопреступное право: попытка синергии мер правового регулирования // Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань: Тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозиуму 23-24 вересня 2011 р. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. С. 350-355.

Демків Р. Я.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права,
конституційного та приватного
права Львівського державного
університету внутрішніх справ*

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗАХИСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Усвідомлення того, що державний устрій повинен базуватися на принципах народовладдя, тобто демократії, з'явилися ще за античних часів. Саме тоді з'явилися перші згадки про громадянське суспільство.

Уперше поняття «громадянське суспільство» вжив Арістотель, під яким він розумів «суспільство вільних та освічених громадян» [1, с. 96]. Сучасна концепція громадянського суспільства розглядається дуже широко, зокрема з позицій філософії, політології, соціології та юриспруденції. Існують різні підходи щодо визначення поняття громадського суспільства, які розкривають ті чи інші його характеристики.

Згідно з Юридичною енциклопедією громадянське суспільство – це суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і права. Побудова громадянського суспільства є метою суспільного розвитку, засобом всебічного забезпечення інтересів, прав та свобод людини і громадянина» [2, с. 646].